

ПРАВНИЧКА ПРОФЕСИЈА У ЕНГЛЕСКОЈ

- У Енглеској, адвокатска професија дели се на две потпрофесије, solicitor и barrister.
- Традиционално, адвокатска беседа у судници резервисана је за barrister-a.
- Solicitor-и пак пружају странкама све остале процесноправне услуге.
- Њихова главна делатност обухвата:
 - давање савета
 - сачињавање аката
 - радње оверавања
 - примање изјава и заклетви
 - вршење трансакција непокретности
 - достављање службених списа
 - подношење акта којима се започиње поступак
 - достављање пресуде
 - формирање списа предмета
 - комуникација са странкама
 - обједињавање доказних елемената
 - правна анализа случаја пре него што дође до barrister-a.

- Solicitor-и немају сталног barrister-а.
- Они га бирају зависно од случаја.
- Barrister-и су дакле принуђени да се специјализују, и то тим пре што је њихов клијент правник и саговорник који је у стању да процењује њихове способности.
- Уопште, barrister-и важе за најбоље правнике у земљи, особито у области common law-а.

- Идеална каријера енглескога barrister-а подразумева одређене ступњеве.
- Најпре, он је адвокат који има своје прве случајеве и доживљава прве успехе.
- Његов углед расте, али он, без обзира на године старости, остаје „млади“ (јуниор) barrister.
- Лорд канцелар (министар правде или један од дванаест судија Дома Лордова), затим им додељује звање „Краљичиног саветника“ (Queen’s Counsel, QC) ако се низ високих судија и колега сагласи да је достојан те почасти.
- Сагледавају се квалитет наступа, трајање каријере (најмање петнаест година) и висина прихода, при чему се води рачуна о специјализацији.
- Само једна десетина адвоката-јуниора успе да дође до титуле „Краљичиног саветника“.

- Ипак, круна каријере једнога barrister-а је да буде именован за судију.
- Традиционално, енглеске високе судије долазе из реда barrister-а „Краљичиних саветника“.
- Након поступка сличном оном у којем млађи barrister-и бивају промовисани у „Краљичине саветнике“, ови потоњи, после десетак година праксе у том својству, добивају позив да отпочну каријеру судије.
- Практично је незамисливо да неко одбије да прихвати тај позив.

- Почетком 21. века број barrister-a се скоро утростручио у односу на њихов број 1980-их година.
- Међу њима расте број жена и припадника афроазијских мањина, а од 1990. и solicitor-и имају право да непосредно заступају странке пред судом.
- Штавише, 2000. године први пут је један solicitor непосредно именован у Високи суд правде (M. L. Collins), али он је једнодушно сматран за највећег стручњака у области међународног приватног права у последњих двадесет година.

- Кључни чинилац у правима која се заснивају на *common law*-у је судија, што нарочито важи за Енглеску.
- То је зато што се ради о правном систему који је превасходно творевина судске праксе.
- Углед судије заснован је на средишњем месту које он заузима у окриљу правничке професије. Он се налази на врху пирамиде чију основу чине млађи адвокати.
- Професори права немају такав престиж какав имају у земљама романско-германско-словенске правне породице.
- Судија Дома лордова часом именованја улази у племство.

- Значај судијског позива долази до изражаја и у томе што енглеско правосуђе не крије свога судију.
- Свака пресуда садржи име свога доносиоца.
- Када пресуду не доноси судија појединац, врло често чланови судског већа износе мишљења која се међусобно разликују.
- Када буде уобличено неко ново правно правило решењем једног одређеног случаја, оно ће бити обзнањено од стране судије који заступа мишљење већине, и његово ће име за будућност остати везано за тај прецедент.
- Када се књиге или касније пресуде позивају на тај случај, то ће бити учињено речима које је тај судија употребио и његово име ће се наводити.

- Судија *common law*-а има право да свакој особи заповеди да нешто учини или не учини.
- У случају непослушности, постоји „увреда суда“ (*contempt of court*), и прекршилац може да буде лишен слободе, да буде осуђен да плати глобу или да изгуби право да се брани у једном одређеном поступку.
- С тим санкцијама енглески правници веома озбиљно рачунају и може да их изрекне било кривични, било грађански судија.

- Високе судије имају много веће плате од њихових колега у романско-германско-словенским правима.
- Тако је 2000. године судија Високог суда правде зарађивао 128.000 фунти стерлинга (195.000 евра) годишње, судија Апелационог суда 144.500 фунти стерлинга (220.000 евра) и судија лорд 152.000 фунти стерлинга (231.000 евра годишње).
- Поређења ради, само десетак највиших службеника у Краљевини имају приближно једнаке приходе.

- Универзитетски професори нису никада у Енглеској имали значајан утицај на развој права.
- Традиционално, било је забрањено да се њихови радови цитирају у судским пресудама док су живи (сматрало се да професори могу да мењају своја схватања, и да није подесно да се њихово мишљење узме за основ неком прецеденту непроменљивога карактера).
- Зато је уобичајено да се у пресудама смеју цитирати само дела неколицине теоретичара права из далеке прошлости (Bracton, Coke, Blackstone итд).

- Заправо, енглески практичари мало цене доктринаре унутар правничке професије.
- Године 2000. спроведено је једно истраживање које је открило да готово ниједан судија Дома лордова никада није читао неки савремени уџбеник намењен студентима права.
- Изузетак који потврђује правило је уџбеник, прозван “кнезом правничких књига” – *Dicey & Morris on the Conflict of Laws*.
- Занимљиво је да у тој књизи ниједан од коаутора не износи свој лични став о питању које је обрађивао, већ се ради о пуком експозеу позитивног права.

- Интересантно је да правничка професија у Енглеској уопште не подразумева похађање студија права.
- Штавише, студије енглескога права дуго нису ни биле отворене енглеским студентима.
- Тек почев од 1753, енглеско право се студира на Oxford-у.
- Пре тога, студирало се само римско право, али оно није имало никакве везе са енглеским позитивним правом.
- Будући енглески правници студирали су на универзитетима књижевност или математику.
- Касније правничко образовање пружале су им професионалне школе.
- Највеће судије у енглеској историји нису студирале права на универзитету, а још и данас је могуће постати barrister или solicitor са дипломом латинског или страних језика на Oxford-у или Cambridge-у.

ПРАВНИЧКА ПРОФЕСИЈА У САД

- Премда се и право САД заснива на *common law*-у, правничка професија је уређена другачије.
- Адвокати у тој земљи морају бити дипломирани правници. Међутим, “правна школа” (law school) отворена је само за оне који су већ стекли претходну универзитетску диплому из неке друге области завршетком студија које трају четири године (*college*).
- Они су зато старији и зрелији од студената права у другим земљама, што значајно мења карактер образовања.
- Студије права трају три године и окончавају се уручењем дипломе „доктора права“ (*Juris Doctor, J. D.*).

- Године 2000. просечна уписнина била је 28.900 долара годишње на приватним правним школама и 18.000 долара годишње на државним правним школама.
- Мада се право у САД разликује од једне државе до друге, најбоље правне школе не образују студенте за право федералне јединице, већ за право САД.
- По завршетку студија, дипломирани правници могу да обављају праксу у било којој саставној држави, али морају да положе и адвокатски испит у држави у којој желе да раде.

- Када постану чланови адвокатске коморе неке од саставних држава, правници се могу бавити адвокатуром, али се могу запослити и у неком предузећу или органу управе.
- Од милион правника који су уписани у некој од адвокатских комора, њих 78% бави се адвокатуром, 9% су правници у предузећима, а 11% ради у некој од управа.

- Дакле, *lawyer* у САД је професионална класа шира од адвокатуре.
- Но, и у окриљу адвокатуре, професија се разгранава.
- У САД адвокатске канцеларије највеће су на свету и запошљавају до 3.000 адвоката (од чега само 20% америчких).
- Скоро половина *lawyer-a* су инокосни адвокати који углавном обављају своју професију у унутрашњости, ван великих градских центара.
- Напокон, и влада ангажује правнике који је заступају пред судовима, и многи од њих, нарочито они у савезном Министарству правде, постају најбољи адвокати у земљи.

- Северноамерички *lawyer-и* изузетно су бројни.
- Њихов број, који се увећава сваке године, 2005. године износио је 1.100.000.
- Добро су територијално распоређени пошто њихов број прелази сто хиљада само у две саставне државе – Њујорку и Калифорнији, а педесет хиљада само у Тексасу.
- Грађани САД највећи су парничари на свету – 1998. било је поднесено првостепеним судовима преко 20 милиона тужби из области грађанског и трговинског права.

- Право САД дозволило је настанак једне посебне категорије адвоката, „адвоката предузетника“ (*entrepreneurial bar*).
- Наиме, правила судскога поступка приморавају адвокате да се изложе знатним финансијским ризицима приликом подношења тужбе.
- Главно такво правило је пакт „*quota litis*“. За разлику од својих колега у другим земљама, амерички адвокати имају право да хонорар наплате зависно од резултата поступка (*contingency fees*), и да буду исплаћени једино ако успеју у парници.

- У спору поводом одговорности за деликт, где се не надокнађује само причињена штета, већ се досуђује и казнена одштета, чију висину обично арбитрерно досуђује порота, северноамерички адвокат може да на осуду од више стотина милиона долара, 30-40% наплати као свој хонорар, ако је претходно преузео ризик уплате предумја трошкова поступка који може да траје годинама.
- Поједини адвокати морају зато да се тешко задуже како би могли да предуме трошкове поступка, чији је исход неизвештан.
- Обично предумљују у много поступака, очекујући да ће барем један од њих уродити успехом и покрити губитке у осталим.

- У прилог адвокатима предузетницима је и тзв. „*class actions*”.
- Адвокат покреће поступке у име мноштва жртава од којих је свака претрпела минималну, али извесну штету (потрошачи, мали акционари, жртве примене штетних материјала).
- Док штета једне једине жртве не оправдава вођење поступка, штета коју је претрпела „класа“ жртава може да парнице учини интересантним за адвоката.
- Ти адвокати, који, разуме се, заступају само тужиоце, („*the plaintiff bar*“), представљају преовлађујућу појаву у америчком праву грађанске одговорности.

- Судије у САД, за разлику од судија у другим правним системима, не образују јединствен професионални корпус.
- У романско-германско-словенским правним системима, судија је део хијерархијски организованог система инстанци, чија основна структура има, у општим цртама, на дну првостепене судове, изнад којих су апелациони, а врх чине касациони или врховни судови.
- Судија своју професионалну каријеру обично почиње као приправник, наставља је као судија неког од нижих судова, а завршава је, ако је успешан, као судија неког од виших, изузетно и највишег суда.

- Насупрот томе, судија у САД бива именован након што је обављао неку другу професионалну делатност, рецимо на универзитету, у адвокатури или у политици.
- Судови су много мање хијерархизовани и систематизовани.
- Премда постоји више правосудних равни, амерички судија је много независнији од својих колега (на супрот хијерархијској, постоји координисана структура).
- У хијерархијској структури романско-германско-словенскога типа, пресуда није дело појединца већ система; она је анонимна и не садржи ставове судија неистомишљеника.
- У координисаној структури америчкога типа, пресуду доносе појединци јасно именовани; ако неко у судском већу приликом пресуђивања остане у мањини, он издваја своје мишљење.

- Судија је и у америчком *common law*-у везан прецедентима.
- Но, за разлику од енглескога права, он лако може да огласи неки прецедент неважећим у датом случају и за убудуће.

- Начин именовања судија чини од њих више политичаре него правнике у традиционалном смислу.
- Судије у саставним државама већином се бирају од народа у поступку страначких избора, на одређено време.
- Савезне судије именује доживотно председник САД, уз потврду Сената.
- Премда су те судије, посебно оне Врховнога суда, често познати професори права или адвокати, судије су преваходно страначки људи.
- Око 90% савезних судија чланови су странке председника који их је именовао, а скоро 60% међу њима били су политички активисти.

- Политизација судства у САД особито долази до изражаја у праву судија да контролишу уставност прописа (*judicial review*).
- Још 1803. у случају *Marbury v. Madison*, Врховни суд је присвојио право, које му не признаје ниједна уставна одредба, да контролише уставност закона.
- У тој пресуди, Врховни суд је огласио неуставним један савезни закон, а неколико година касније се огласио надлежним да испитује и сагласност закона саставних држава са савезним Уставом (*Fletcher v. Peck*, 1810).
- Потом се усталило правило да судија контролише хијерархију правних норми, па ако се испостави да је једна правна норма противна каквој вишој правној норми или ако је њен творац прекорачио границе својих овлашћења, та ће норма бити оглашена ништавом и неће бити примењена.

- Власт судова да контролишу ваљаност правних правила не припада само Врховном суду или неком специјалном суду, већ свим судијама, било да се ради о првостепеном судији саставне државе или о Врховном суду САД.
- Зато су све етапе у развоју права САД углавном маркиране неком од пресуда Врховнога суда.
- Тако је расна сегрегација стављена ван закона његовом пресудом *Brown v. Board of Education of Topeka* (1954).
- Слично је са допуштеношћу побачаја, декриминализацијом хомосексуализма и овлашћењима савезне владе у борби против тероризма.

- Плате савезних судија су високе.
- То су правници на свршетку каријере, за које се сматра да представљају елиту свога позива.
- У јануару 2005. савезне окружне судије зарађивале су 162.000 долара годишње.
- Савезне судије првог степена, такозвани «магистрати», зарађивали су 149.000 долара годишње.
- Савезне апелационе судије имале су плату од 172.000 долара годишње.
- Напокон, судије Врховнога суда САД примале су плату од 199.000 долара годишње, осим председника тог суда, чија је плата износила 208.000 долара годишње.
- Те плате су уједначене са платама чланова Конгреса и највиших управних функционера (министара и директора савезних агенција).

- Судије савезних судова и врховних судова саставних држава имају асистенте (*clerk*) – изврсне младе правнике, који су управо завршили студије на најбољим северноамеричким универзитетима.
- Уобичајено је да такви дипломци проведу годину дана као клеркови највиших судија.
- Та година асистентуре отвара им сва врата – било неког од најбољих универзитета у земљи, било неке од најбољих адвокатских канцеларија, или неког министарства.
- Клеркови обављају истраживања за судију код кога се налазе, и састављају нацрте пресуда које њихове судије доносе.

- Владавина права (rule of law) у САД у ствари је судократија.
- Али то није диктатура судске власти, и то због два начелна разлога:
 - механизми судске власти активирају се покретањем поступка
 - у судском поступку постоје чврсте процесноправне гаранције, које уравнотежавају однос снага странака.
- Судски поступак увелико подсећа на архаични судски двобој адвоката процесних страна.
- Занимљиво је да процесна правила по којима поступају савезни судови не доноси Конгрес као законодавни орган, већ Врховни суд САД.